

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ*

του Άλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου,
Καθηγητού του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας,
της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Στήν ἀρχή τῆς εἰσήγησής μου θά μπορούσα νά ἰσχυρισθῶ ὅτι τὸ Α' Θεολογικὸ Συμπόσιο τῶν δύο Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης εἶναι ὁ τόπος ὅπου «τὸ χθές συναντάει τὸ σήμερα». Στὸ συνέδριο αὐτό, ἀπὸ μία κριτικὴ τοποθέτηση ἔναντι τοῦ παρελθόντος, ἐνατενίζουμε τὸ μέλλον τῶν θεολογικῶν σπουδῶν στὴν Ἑλλάδα μέσα ἀπὸ τοὺς προβληματισμοὺς τοῦ παρόντος. Τί μέλλει γενέσθαι; Αὐτό, βέβαια, θά

ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ συγκεκριμένες ἀπαντήσεις σὲ ἐρωτήματα ποὺ περιχαράσσουν αὐτὲς τὶς σπουδές.

Παράμετροι προσεγγίσεως τοῦ θέματος

Θά ἐπιχειρήσω νά προσεγγίσω τὸ θέμα ἐξετάζοντας τὶς ἐξῆς παραμέτρους: τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ ἀντικείμενο αὐτῶν τῶν σπουδῶν, τὸ ποιός, δηλαδή, σπουδάζει καὶ ποιός διδάσκει ἀφ' ἐνὸς καὶ τὸ τί σπουδά-

ζει ἢ διδάσκει ἀφ' ἑτέρου, σὲ ποιά ζητήματα ἢ θέματα ἐκτείνεται, δηλαδή, τὸ περιεχόμενο τῶν σπουδῶν ποιός εἶναι ὁ τόπος ὅπου λαμβάνουν χώρα αὐτὲς οἱ σπουδές, τὸ ποῦ ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον πραγματοποιοῦνται, τὸ πότε ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐκτελοῦνται, τὸ πῶς ὁ λόγος ἢ οἱ λόγοι ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἀναλαμβάνονται, τὸ γιατί ὁ σκοπὸς στὸν ὁποῖον ἀποβλέπουν, τὸ πρὸς τί. Οἱ ἀπαντήσεις σὲ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι εὐκόλες,

ὅταν μάλιστα πρέπει νά μᾶς καθοδηγήσουν νά ὀργανώσουμε καλύτερα αὐτὲς τὶς σπουδές καὶ ἰδίως ὅταν πολὺς γίνεται λόγος αὐτῇ τῇ στιγμῇ γιὰ «πανεπιστήμια ποιότητας» («Τύπος τῆς Κυριακῆς» 2 Μαΐου 2004, σ. 32).

Τὸ ποιός σπουδάζει Θεολογία σήμερα, ἢ σύνθεση, δηλαδή, τοῦ φοιτητικοῦ πληθυσμοῦ τῶν Σχολῶν μας, εἶναι κάτι ποὺ ἐμᾶς

* Εἰσήγηση στὸ Α' Θεολογικὸ Συμπόσιο τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης σὴ Θεσσαλονίκη, 1 καὶ 2 Ἰουνίου 2004.

τούς διδάσκοντες στις Θεολογικές Σχολές μᾶς ἀπασχόλησε καὶ μᾶς ἀπασχολεῖ σοβαρά.

Ὅχι τόσο τὰ ποσοστά σὲ ἄνδρες καὶ γυναῖκες πού ἐγγράφονται σ' αὐτές, ἢ τὸ ἀνπροέρχονται ἀπὸ τὴν περιφέρεια ἢ τὸ κέντρο, ἀπὸ οἰκονομικὰ εὐπορες ἢ ἀδύνατες τάξεις, ἀπὸ περισσότερο ἢ λιγότερο μορφωμένες οικογένειες κ.λπ. Μᾶς ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ ἐκ μέρους τους ἐπιλογή. Ἐάν, δηλαδή, ὁ φοιτητὴς ἢ ἡ φοιτήτριά μας ἤθελε νὰ σπουδάσει Θεολογία, ἢ τοῦ τὸ ἐπέβαλαν ἢ βρέθηκε σὲ Τμῆμα Θεολογίας ἢ Ποιμαντικῆς ἢ Κοινωνικῆς Θεολογίας, γιατί ἔτσι, κατόπιν «μοριακῆς» ἀναλύσεως, συνεπέρανε ὁ ἠλεκτρονικὸς ὑπολογιστὴς καὶ τὸν κατέταξε ἐκεῖ ἢ ἀλλοῦ.

Τέτοιο ζήτημα δὲν ἀντιμετωπίζουν μόνο οἱ ὑποψήφιοι τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν ἢ Τμημάτων. Εἶναι πάγιο πρόβλημα ὄλων τῶν ὑποψηφίων γιὰ ὅλες τὶς σφαῖρες τοῦ ἐπιστητοῦ στὴν ἐλληνικὴ ἐκπαίδευση. Εἶναι ἴσως ἡ σημαντικότερη πηγή παραγωγῆς ἀνικανοποίητων πολιτῶν πού ἡ Πολιτεία πρέπει σοβαρὰ νὰ ἀντιμετωπίσει, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία, καὶ ὄχι μόνο στὸ σκέλος πού ἀφορᾷ στὶς θεολογικὲς σπουδές.

Γιὰ τοὺς ὑποψηφίους ἀλλὰ καὶ τοὺς φοιτητὲς τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν αὐτὸ τὸ θέμα παρουσιάζει ἰδιαίτερη ὀξύτητα. Ἡ Θεολογία δὲν εἶναι μία σὰν τὶς ἄλλες ἐπιστῆμες. Μ' αὐτὸ πού λέμε δὲν ἐκφραζόμαστε ἀξιολογικά. Παρουσιάζει ὅπωςδήποτε ἰδιομορφία. Καὶ ἐκεῖνοι πού τὴν ἐπιλέγουν σκοπεύουν σ' αὐτὴ τὴ διαφορά ἢ ἔπρεπε νὰ σκοπεύουν. Ἀνάλογη μάλιστα ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ ἡ προετοιμασία καὶ ἡ πληροφόρησή τους. Δὲν νομίζω, ὅμως, ὅτι γίνεται κάτι τέτοιο συστηματικά. Ὁ σχολικὸς καὶ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς δὲν δίνει τὸν καλύτερο ἑαυτό του ἐτοιμάζοντας τοὺς νέους μας γιὰ τὰ Ἀνώτατα ἢ ἄλλα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα.

Παραμένει, λοιπόν, ἓνα μείζον πρόβλη-

μα πού ἔπρεπε νὰ τὸ διερευνήσουμε συστηματικὰ μὲ τὰ νέα δεδομένα πού ἔχουν προκύψει. Ἐπρεπε στὴν ἔρευνα νὰ περιληφθεῖ ἐπίσης ἡ βαθμολογία εἰσαγωγῆς καὶ ὁ βαθμὸς ἐξαγωγῆς (πτυχίου) καθὼς καὶ οἱ ἐπιλογές μαθημάτων κατὰ τὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν καὶ τὰ κριτήρια ἐπιλογῆς. Τότε μόνον θὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ προωθήσουμε τὸ εἰδικὸ αἴτημα γιὰ χωριστὲς εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις στὶς Σχολές μας χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ἀποκλεισμὸ κάποιων ἀπὸ τὶς θεολογικὲς σπουδές.

Τὸ ποιὸς διδάσκει εἶναι καὶ αὐτὸ ἓνα ζήτημα πού χρήζει πολλῆς προσοχῆς καὶ ἔχει τεθεῖ συχνὰ πρὸς συζήτηση. Ἐάν πρέπει ὁ κατέχων ὀργανικὴ θέση καθηγητῆς νὰ εἶναι τουλάχιστον πτυχιούχος καὶ διδάκτωρ Θεολογίας πέραν τῶν ἄλλων ἐξειδικευμένων σπουδῶν του στὸ ἀντικείμενο πού θὰ διδάξει. Μὲ ποιά κριτήρια θὰ ἐπιλέγονται οἱ ἐπισκέπτες καθηγητῆς καὶ οἱ διδάσκοντες «θύραθεν» γνωστικὰ ἀντικείμενα;

Τὸ τί σπουδάζει κάποιος καὶ τὸ τί διδάσκει τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ πρόγραμμα πού ὑπὸ τὶς παρούσες συνθῆκες ἔχει καθιερωθεῖ ὡς ἐνδεικτικὸ καὶ εἶναι ἐνδεδειγμένο γιὰ νὰ προσφέρει μία ὀλοκληρωμένη κατάρτιση στὴ θεολογικὴ ἐπιστήμη. Ὑποθέτουμε ὅτι σὲ κάθε Σχολῇ καὶ Τμῆμα εἶναι προϊόν μιᾶς μακρᾶς καὶ δοκιμασμένης σκέψεως γιὰ τὸ ἐπίπεδο καὶ τὴν ἔκταση σπουδῶν πού πρέπει νὰ ἀποκομίσει ὁ φοιτητὴς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς φοίτησής του στὴ Σχολῇ. Ὅπωςδήποτε ἓνα πρόγραμμα δὲν πρέπει νὰ εἶναι στατικὸ ἀλλὰ νὰ περιέχει ἓνα δυναμισμό καὶ δυνατότητα προσαρμογῆς σὲ νέες συνθῆκες καὶ ἀνάγκες καὶ ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸ πρὸς τί.

Θὰ θέταμε τὸ ζήτημα ὡς ἑξῆς: Τί ἀκριβῶς ἐπιθυμεῖ ἡ πανεπιστημιακὴ θεολογικὴ κοινότητα ἀπὸ τὸν φοιτητὴ; Τί ἔργο καλεῖται νὰ ἐπιτελέσει ὁ φοιτητὴς ἢ ἡ φοιτήτρια μὲ τὰ ἐφόδια τὰ ὁποῖα τοῦ δίδει ἡ Θεολογικὴ Σχολῇ στοῦ Τμῆμα του;

Μέχρι τώρα οἱ φοιτητῆς μας σπουδάζον-

τας Θεολογία είχαν ως στόχο τους να διορισθουν στο Δημόσιο ως θεολόγοι-καθηγητές ή να χειροτονηθούν και να υπηρετήσουν την Έκκλησία ως κληρικοί. Ακόμη και με αυτή τη στοχοθεσία τα προγράμματα σπουδών επιδέχονται όπωσδήποτε βελτιώσεις έτσι ώστε να θωρακίσουν με ό,τι καλύτερο τις δυνατότητες ενός θεολόγου καθηγητή ή ενός ιερέως για ν' αντιμετωπίσει τον σύγχρονο κόσμο. Τί συμβαίνει όμως όταν λόγω της στενότητας του επαγγελματικού χώρου πολλοί εκ των αποφοίτων μας δεν έχουν καμμία διέξοδο στην αγορά εργασίας και αντιμετωπίζουν με δέος την πιθανότητα να μείνουν άνεργοι ή να κινηθούν προς αλλότριες κατευθύνσεις με κίνδυνο να αλλοτριωθούν ασκώντας μία εργασία διαφορετική από εκείνην για την οποία καταρτίστηκαν;

Πρέπει, βέβαια, να τονιστεί ότι κατ' αρχήν οι πανεπιστημιακές σχολές δεν είναι σχολές επαγγελματικής κατάρτισης ώστε να παρέχουν με τη λήψη πτυχίου και ευκαιρίες επαγγελματικής διεξόδου. Ασφαλώς οι λεγόμενες καθηγητικές σχολές αλλά και τα Παιδαγωγικά Τμήματα κατευθύνουν τους πτυχιούχους τους προς μίαν απασχόληση εκπαιδευτική ανεξάρτητα από τις ύφιστάμενες δυνατότητες απορροφήσεως του συγκεκριμένου ανθρώπινου δυναμικού.

Να σημειωθεί ότι η αύξηση θέσεων εισαγωγής στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ίδρυματα δεν συμβαδίζει πάντοτε με την απορροφητικότητα της αγοράς στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο. Για παράδειγμα η αύξηση θέσεων για το 2004-2005 στα Τμήματα Κοινωνικής Θεολογίας Αθηνών (+35) και Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας Θεσσαλονίκης (+10) δεν αντιστοιχεί και σε ύψηλη ζήτηση αυτών των τμημάτων από τους υποψηφίους ούτε και σε απορρόφηση των πτυχιούχων τους από την αγορά εργασίας (βλ. «Καθημερινή» 29 Φεβρουαρίου 2004, σ. 28).

Αξίζει, όμως, να τεθεί το *ερώτημα*, εάν

και κατά πόσον ή Δημόσια ή η Ίδιωτική Έκπαίδευση και η Έκκλησία είναι οι μόνες δυνατότητες εργοδοσίας των πτυχιούχων μας που θα τους απασχολήσουν ως καθηγητές ή ως ιερείς.

Παραμένει, βέβαια, ανοιχτό, ακόμα, εάν και κατά πόσον ή κατάρτιση που παρέχουν οι Θεολογικές Σχολές στα Τμήματά τους είναι επαρκής και ως προς αυτές τις δύο κατευθύνσεις.

Δέν επιθυμώ, ασφαλώς, αυτή τη στιγμή να θίξω το ζήτημα της μελλοντικής φύσεως και θέσεως του μαθήματος των Θρησκευτικών (τάξεις, ώρες) και άρα και της απασχόλησης των καθηγητών ή ακόμα το ζήτημα των δυνατοτήτων της Έκκλησίας σε θέσεις εφημεριακού κλήρου.

Παραμένει επίσης ανοιχτό το ερώτημα προς συζήτηση ως προς την αξιοποίηση του θεολογικού ανθρώπινου δυναμικού, ανδρικού και γυναικείου, στους κόλπους της Έκκλησίας, που θα ήταν και μία συμβολή εκ μέρους της για την μερική τουλάχιστον επίλυση του προβλήματος της ανεργίας των θεολόγων.

Εάν επιμείναμε για λίγο στο ζήτημα της επαγγελματικής αποκατάστασης των θεολόγων ήταν για να εντοπίσουμε τις δυσκολίες και για να τονίσουμε την υπό τις παρούσες συνθήκες επικρατούσα ρεαλιστική άποψη ότι «είναι πολυτέλεια να σπουδάσεις χωρίς έναν επαγγελματικό στόχο». Καίτοι βέβαια πρώτος στόχος των παιδιών και των οικογενειών τους που επιδιώκουν την εισαγωγή τους στα Α.Ε.Ι. παραμένει αυτή αυτή ή εισαγωγή και από εκεί και μετά βλέπουν και κάνουν ή κάνουν και βλέπουν.

Στις βασικές, λοιπόν, προοπτικές των Θεολογικών Σπουδών στην Ελλάδα έναπόκειται να προσδιοριστούν οι στόχοι μιας θεολογικής εκπαίδευσης. Τί είδους Θεολόγους θέλουμε να καταρτίσουμε και τί είδους Θεολογία θέλουμε να προβάλλουμε;